

КОН'ЮНКТУРНИЙ АНАЛІЗ НАЦІОНАЛЬНОГО РИНКУ МОТОРНОГО ПАЛИВА

© 2017 РУДИКА В. І.

УДК 338.12.017

Рудика В. І. Кон'юнктурний аналіз національного ринку моторного палива

Представлено аналіз основних кон'юнктурутворюючих чинників ринку моторного палива України – попиту, пропозиції та ціни на бензин і дизельне паливо. Визначено поточний тип кон'юнктури ринку моторного палива як дисбалансований, при якому попит на моторне паливо значно перевищує внутрішнє виробництво. Встановлено, що місткість національного ринку моторного палива зазнала суттєвого скорочення під впливом економічної рецесії в країні, воєнно-політичного конфлікту на сході, збідніння населення.

Ключові слова: моторне паливо, кон'юнктура ринку, ресурсний цикл.

Рис.: 2. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 10.

Рудика Віктор Іванович – кандидат економічних наук, директор Державного інституту по проектуванню підприємств коксохімічної промисловості «ГИПРОКОКС» (вул. Сумська, 60, Харків, 61022, Україна)

УДК 338.12.017

UDC 338.12.017

Рудыка В. И. Конъюнктурный анализ национального рынка моторного топлива

Представлен анализ основных конъюнктурообразующих факторов рынка моторного топлива Украины – спроса, предложения и цены на бензин и дизельное топливо. Текущий тип рыночной конъюнктуры для моторного топлива определен как дисбалансированный, при котором спрос на моторное топливо значительно превышает его внутреннее производство. Установлено, что емкость национального рынка моторного топлива претерпела существенного сокращения под влиянием экономической рецессии в стране, вооруженно-политического конфликта на востоке, обеднения населения.

Ключевые слова: моторное топливо, конъюнктура рынка, ресурсный цикл.

Рис.: 2. **Табл.:** 1. **Библ.:** 10.

Рудыка Виктор Иванович – кандидат экономических наук, директор Государственного института по проектированию предприятий коксохимической промышленности «Гипрококс» (ул. Сумская, 60, Харьков, 61022, Украина)

Rudyka V. I. The Conjunction Analysis of the National Motor Fuel Market

The article provides an analysis of the main conjunction-forming factors of the motor fuel market of Ukraine – demand, supply and prices of petrol and diesel fuel. The current type of market conditions for motor fuels is defined as disbalanced, in which the demand for motor fuel is much higher than its domestic production. The capacity of the national motor fuel market has been found to have been significantly reduced under the influence of an economic recession in the country, the military-political conflict in the east, and the impoverishment of population.

Keywords: motor fuel, market conjunction, resource cycle.

Fig.: 2. **Tbl.:** 1. **Bibl.:** 10.

Rudyka Viktor I. – PhD (Economics), Director of State Institute for designing enterprises of coke oven and by-product industry “GIPROKOKS” (60 Sumsk Str., Kharkiv, 61022, Ukraine)

Сучасні інтеграційні процеси, в яких перебуває Україна, визначають суттєві зміни національної системи енергозабезпечення, зовнішнім проявом яких є стала тенденція до дисбалансу кон'юнктури національного енергетичного ринку, яка характеризується послідовним заміщенням кінцевих паливно-енергетичних ресурсів національного виробництва аналогічними товарами іноземного походження, що ускладнюється рецесією національної економіки і погіршенням добробуту населення. Ця ситуація є особливо характерною для українського ринку моторного палива. Занепад національного нафтопереробного комплексу потребує вироблення нових концептуальних підходів до його розвитку. Отже, кон'юнктурний аналіз національного ринку моторного палива переслідує перший етап такої концептуалізації, а саме – чітке формулювання проблеми.

Вагомий внесок у розробку наукових засад концептуалізації та реструктуризації складових нафтопереробної промисловості внесли як зарубіжні, так і українські вчені, серед яких: А. Білуха [1], Г. Бурлака [2], О. Брагинський [3], В. Бушуєв [4], М. Кизим [5], А. Назарчук [6], А. Шидловський [7], В. Шпілевський [8] та інші. Однак, як вважається, і надалі потребують удосконалення теоретико-методичні та практичні аспекти реструктуризації національного нафтопереробного комплексу у відповідь на глобальні виклики сьогодення та з урахуванням національних особливостей становлення енергетичної безпеки.

Первісно помилкові управлінські рішення щодо зміни вектора розвитку національного нафтопереробного комплексу походять від неправильного аналізу тенденції розвитку національного ринку моторного палива. В основі такого аналізу мають бути ключові кон'юнктурутворюючі чинники – попит, пропозиція та ціна. Саме чітке формулювання проблеми є запорукою розробки дієвих напрямів його переформатування.

Метою статті є кон'юнктурний аналіз збалансованості функціонування та розвитку ринку моторного палива України.

Моторне паливо має найнижчий ступінь державного регулювання серед усіх паливно-енергетичних ресурсів в Україні. Головним регулятором сфери нафтокористування в Україні є саме ринок моторного палива. Він є різновидом галузевих ринків, з притаманними йому границями, бар'єрами та ціновими тенденціями. Отже, методологічну основу цієї статті складають саме теорія галузевих ринків [9] та енерговиробничих циклів [10]. Згідно з першою науковою парадигмою під галузевим ринком доцільно розуміти сукупність підприємств підгалузі, які об'єднані виробництвом товарів-субститутів, використовують близькі технології та конкурують між собою у сфері реалізації (сформульовано автором на основі [9]), тоді як *енерговиробничий цикл* – це технологічне поняття, стійкий технологічний ланцюжок взаємопов'язаних виробництв [10].

На поточний момент виробництво моторного палива за національним класифікатором ДК 009:2010 (так званий КВЕД 2012) належить до групи 19.2 «Виробництво продуктів нафтоперероблення», що входить до розділу 19 «Виробництво коксу та продуктів нафтопереоблення» секції С «Переробна промисловість». Тобто умовно можна визначити, що саме воно і є підгалуззю промисловості, що виробляє взаємозамінні товари, використовуючи близькі технології.

Визначальною складовою формування довгострокових і циклічних тенденцій є аналіз ринкової кон'юнктури. Визначити збалансованість кон'юнктури ринку моторного палива в Україні можна за показниками попиту та пропозиції, аналіз яких наведено в *табл. 1*.

ринку моторного палива України, яке, втім, супроводжувалося негативними змінами в її структурі, а саме: збільшення частки імпорту в загальній величині поставок – з 16,97% до 82,6%. Основною причиною збільшення обсягів імпорту моторного палива в країну була відміна ввізного мита на імпортовані нафтопродукти на тлі істотно повільних зрушень у якості моторного палива українського виробництва.

По-третє, динаміка пропозиції бензину автомобільного мала тенденцію до зниження на 58,4%, або на 2,93 млн т. Основним джерелом формування пропозиції бензину автомобільного в Україні у 2015 р. був імпорт. За аналізований період частка імпорту в загальній величині пропозиції збільшилася з 21,9% до 67,0%. Лідером

Таблиця 1

Ретроспективний аналіз основних кон'юнктурних чинників ринку моторного палива

Показник	Рік				Темп приросту 2015–2006 рр., %	СТП, %	
	2006	2011	2013	2015		2015–2006 рр.	2015–2011 рр.
Попит на моторне паливо, млн т	10,0	10,5	10,2	7,1	-28,7	-3,7	-9,2
у т. ч.:							
– бензин	4,4	4,4	4,0	2,4	-46,8	-6,8	-14,4
– дизельне паливо	5,6	6,1	6,2	4,8	-14,3	-1,7	-6,0
Пропозиція моторного палива, млн т	9,9	11,3	8,1	7,5	-23,7	-3,0	-9,6
у т. ч.:							
– виробництво моторного палива	8,2	5,5	2,0	1,3	-84,0	-18,4	-30,1
– виробництво бензину	3,9	2,8	1,0	0,7	-82,5	-17,6	-29,9
– виробництво дизельного палива	4,3	2,7	1,0	0,6	-85,4	-19,2	-30,4
– імпорт	1,7	5,8	6,0	6,22	271,2	15,7	1,9
– імпорт бензину	1,1	2,2	1,8	1,4	27,6	2,7	-10,8
– імпорт дизельного палива	0,6	3,6	4,3	4,82	733,9	26,6	7,9

Примітка: СТП – середньорічний темп приросту.

Джерело: Державна служба статистики України, інтернет-дайджест НафтоРинок.

Представлений аналіз попиту та пропозиції на ринку моторного палива дозволяє визначити ключові тенденції у 2006–2015 рр. *По-перше*, попит на моторне паливо мав сталу тенденцію до зниження. Середньорічний темп скорочення становив 3,7%, або у 2015 р. споживання моторного палива склало лише на 71,3% від базового року. Спостерігалось зменшення попиту як на бензин (на 6,8% на рік, або на 46,8% від базового року), так і на дизельне паливо (на 1,7% на рік, або на 14,3% від базового року). При цьому друга половина десятиліття мало більш високі середньорічні темпи скорочення попиту – на 9,2%, 14,4%, 6,0% на рік за загальним попитом, бензином і дизпаливом відповідно.

По-друге, сформувалася стала тенденція заміщення в попиті бензину на дизельне паливо: частка дизельного палива в загальному споживанні моторного палива зросла на 11,3 процентних пункти. Таке скорочення попиту викликало адекватне скорочення пропозиції на

серед країн – постачальників бензину автомобільного у 2015 р. була Білорусь (44,2%), друге місце посідала Литва (20,6%), третє – Польща (15,1%), четверте – Болгарія (10,8%). Загалом на частку чотирьох вищеназваних країн припадало 90,7% імпорту бензину автомобільного. Цей факт свідчить про низьку диверсифікованість імпортичних джерел постачання бензину, що визначає певні ризики у сфері енергетичної незалежності країни.

І, *по-четверте*, на відміну від бензину пропозиція дизельного палива зросла на 12,4%, або на 0,6 млн т. Основною складовою формування пропозиції на дизельне паливо в Україні у 2015 р. також був імпорт, частка якого в загальному постачанні склала 88,4%. Отже, і значущість імпорту дизельного палива на ринку зросла у 7,3 разу. Лідером серед країн – постачальників дизельного палива у 2015 р. була Білорусь (43,5%), друге місце посідала Росія (27,8%), третє – Литва (9,5%), четверте – Польща (4,6%). Загалом на частку чотирьох вищеназва-

них країн припадало 85,4% імпорту дизельного палива. Цей факт свідчить про дещо вищу, ніж за бензином, диверсифікованість імпорتنих джерел постачання дизельного палива.

Основним чинником, який визначив дизелізацію транспортного сектора країни на фоні зниження обсягу споживання бензину, була стала тенденція відставання зростання цінових трендів на дизельне паливо від цін його субститути, що наглядно представлено на *рис. 1*.

Наслідком змін на українському ринку моторного палива у 2015 р. стало протиріччя між зростанням цін у національній валюті та зниженням їх у валютному еквіваленті, що наочно представлено на *рис. 2*.

Результати проведеного аналізу засвідчують таке: ціни на моторне паливо в національному грошовому еквіваленті мали тенденцію до зростання, тоді як перерахунок на долар США мав протилежну тенденцію – до скорочення. Причини цьому можна знайти як у скоро-

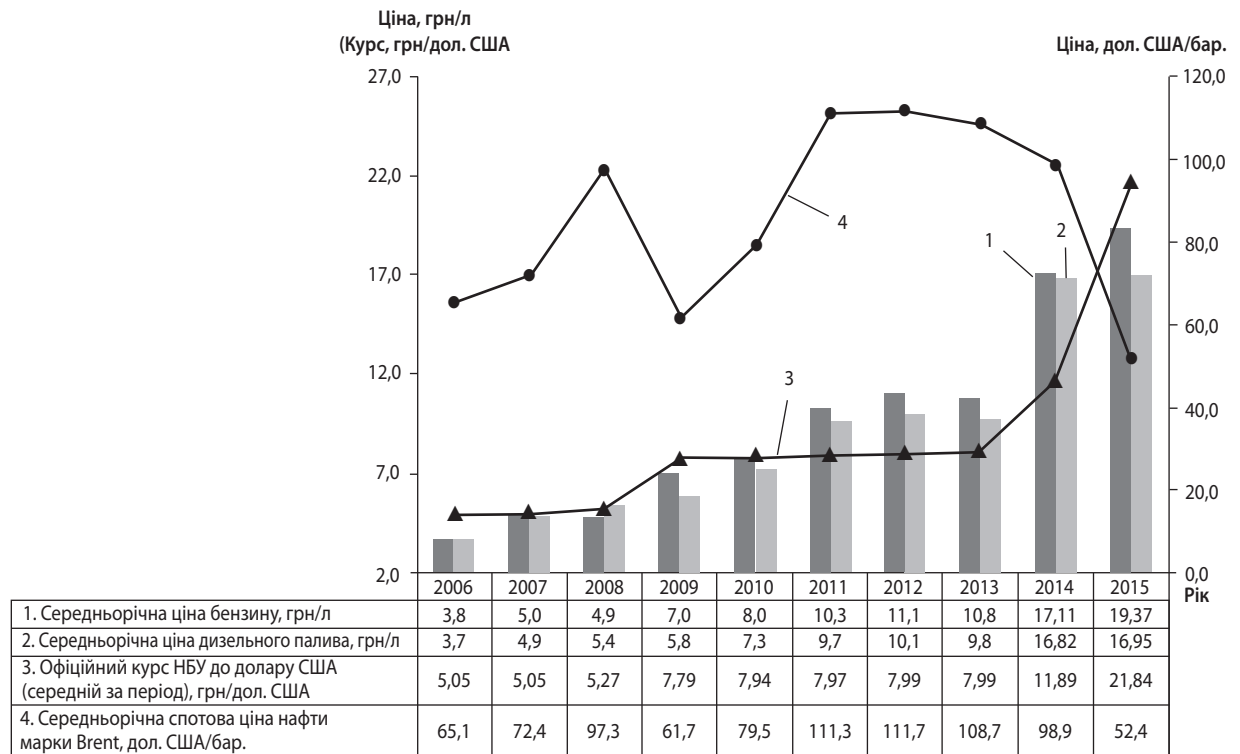

Рис. 1. Порівняння тенденцій цін на українському ринку моторного палива і чинників, що їх визначали у 2006–2015 рр.

Джерело: Державна служба статистики України, Національний банк України, British Petroleum.

Результати такого аналізу засвідчують, що у 2006–2015 рр.:

- ✦ цінові тренди як на бензин, так і на дизельне паливо мали однакову динаміку в Україні, виражену зростанням, однак відрізнялися за темпами: ціна на бензин автомобільний у цей період зросла у 5,2 разу (з 3,75 грн/л до 19,37 грн/л), а ціна на дизельне паливо – лише у 4,6 разу (з 3,70 грн/л до 16,95 грн/л);
- ✦ незважаючи на сталу тенденцію до зниження у світі ціни на нафту марки Brent після 2011 р., споживчі ціни на автомобільний бензин і дизельне паливо в Україні мали тенденцію до зростання. Таке зростання було обумовлено різким падінням курсу гривні до долару США у 2014–2015 рр. Таким чином, позитивний вплив світового чинника – зниження світових цін на нафту – не був спроможним компенсувати негативні явища національної економіки в умовах забезпечення пропозиції моторного палива переважно за рахунок його імпорту, на фоні згорання національного виробництва нафтопродуктів.

ченні цін на сирі нафту у світі, так і у вирівнюванні українських цін на моторне паливо до середньоевропейського рівня.

Таким чином, можна констатувати, що зміни на національному ринку моторного палива зумовлені негативним впливом скорочення попиту в результаті зростання цін, яке, своєю чергою, спричинене структурним зсувом у поставках на користь імпорту готового моторного палива. Ця тенденція ще більше посилює наслідки проблем, що сьогодні постали перед національним нафтопереробним комплексом.

ВИСНОВКИ

Представлений у даній статті кон'юнктурний аналіз ринку моторного палива дозволяє зробити ряд принципів висновків:

- ✦ *по-перше*, відзначається стала тенденція до втрати автономності енерговиробничого циклу моторного палива в Україні – дисбаланс попиту та виробництва моторного палива відкриває українські кордони для його європейських виробників, продукція яких відрізняється вищою

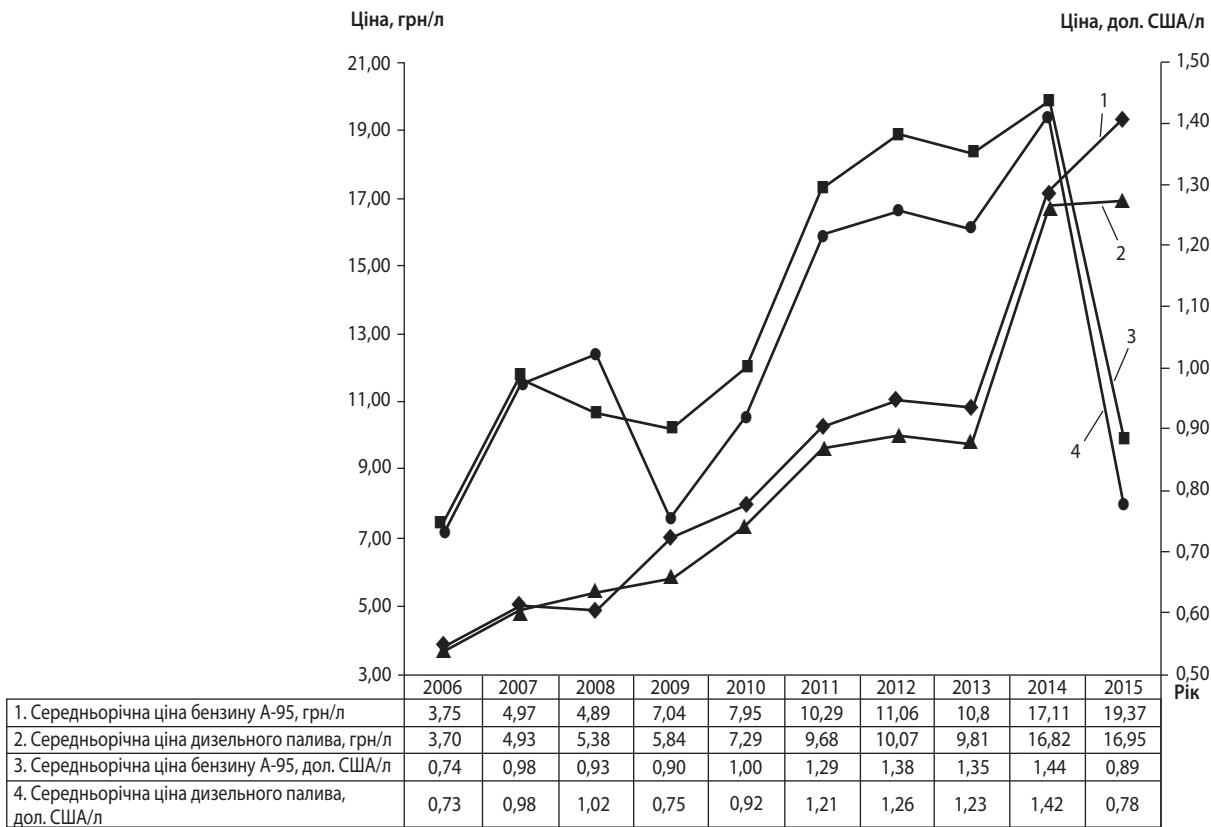

Рис. 2. Наслідки цінових змін на українському ринку моторного палива у 2006–2015 рр.: 1 – грн/л; 2 – дол. США/л

Джерело: Державна служба статистики, Національний банк України.

конкурентоспроможністю як за ціною, що тісніше корелює зі світовим ринком нафти, так і за якістю, що відповідає найсучаснішим європейським стандартам;

- ✦ по-друге, економічна рецесія, військовий конфлікт на сході України обумовлюють зниження місткості українського ринку моторного палива. Головною вимогою, яку висуває український споживач до цього виду продукту, є його ціна, навіть на шкоду якості продукції. Тобто той з виробників, хто зможе забезпечити найнижчу ринкову ціну, той і зможе здобути перемогу в конкурентній боротьбі.

Зважаючи на це, перспективним і першочерговим напрямом досліджень є пошук технологій, які будуть здатні забезпечити виробництво моторного палива належної якості, що нормується відповідними ДСТУ в Україні, за мінімальних економічно обґрунтованих витрат і зорієнтує національний енерговиробничий цикл моторного палива на шлях незалежності. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Білуха А. А. Проблеми та перспективи розвитку ринку нафтопродуктів у контексті забезпечення енергетичної безпеки. URL: <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/nafta-89ffa.pdf>
2. Бурлака Г. Стратегія нафтопродуктообеспечення як складова енергетичної безпеки України. URL: http://ukrudprom.com:85/digest/Strategiya_nefteproduktoobespecheniya_kak_sostavlyayushchaya_ene.html

3. Брагинський О. Б. Нефтегазовый комплекс мира. М.: Нефть и газ, 2006. 640 с.

4. Бушуев В. В., Конопляник А. А., Миркин Я. М. Цены на нефть: анализ, тенденции, прогноз. М.: Энергия, 2013. 344 с.

5. Кизим М. О., Салашенко Т. І., Хаустова В. Є., Лелюк О. В. Концептуальні засади зміцнення паливної безпеки національної економіки. *Проблеми економіки*. 2017. № 1. С. 79–88.

6. Назарчук Л. М. Інновації в нефтегазовий комплекс: монографія. Київ: Національна академія управління, 2007. 280 с.

7. Энергетичні ресурси та потоки/А. К. Шидловський, Ю. О. Віхорев, В. О. Гінайло та ін. Київ: Українські енциклопедичні знання, 2003. 472 с.

8. Шпілевський В. В., Сапронов Ю. А., Салашенко Т. І. Аналітичні аспекти оцінки енергетичної залежності в нафтодефіцитних країнах. *Проблеми економіки*. 2013. № 1. С. 14–21.

9. Рой Л. В., Третьяк В. П. Анализ отраслевых рынков. М.: ИНФРА-М, 2008. 442 с.

10. Колосовский Н. Н. Теория экономического районирования. М.: Мысль, 1969. 336 с.

REFERENCES

Bilukha, A. A. "Problemy ta perspektyvy rozvytku rynku naftoproduktiv u konteksti zabezpechennia enerhetychnoi bezpeky" [Problems and Prospects for the Development of the Oil Products Market in the Context of Ensuring Energy Security]. <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/nafta-89ffa.pdf>

Burlaka, G. "Strategiya nefteproduktoobespecheniya kak sostavlyayushchaya energeticheskoy bezopasnosti Ukrainy" [The strategy of oil products supply as a component of Ukraine's energy security]. http://ukrudprom.com:85/digest/Strategiya_nefteproduktoobespecheniya_kak_sostavlyayushchaya_ene.html

Braginskiy, O. B. *Neftegazovyy kompleks mira* [Oil and gas complex of the world]. Moscow: Neft i gaz, 2006.

Bushuyev, V. V., Konoplyanik, A. A., and Mirkin, Ya. M. *Tseny na neft: analiz, tendentsii, prognoz* [Oil prices: analysis, trends, forecast]. Moscow: Energiya, 2013.

Kyzym, M. O. et al. "Kontseptualni zasady zmitsnennia palyvnoi bezpeky natsionalnoi ekonomiky" [Conceptual framework for strengthening the fuel security of the national economy]. *Problemy ekonomiky*, no. 1 (2017): 79-88.

Kolosovskiy, N. N. *Teoriia ekonomicheskogo rayonirovaniia* [The theory of economic regionalization]. Moscow: Mysl, 1969.

Nazarchuk, L. M. *Innovatsii v neftegazovyy kompleks* [Innova-

tions in the oil and gas complex]. Kyiv: Natsyonalnaya akademiya upravleniya, 2007.

Roy, L. V., and Tretiak, V. P. *Analiz otraslevykh rynkov* [Analysis of industry markets]. Moscow: INFRA-M, 2008.

Shpilevskiy, V. V., Saprionov, Yu. A., and Salashenko, T. I. "Analiticheski aspekty otsinky enerhetychnoi zalezhnosti v naftodefitsytnykh krainakh" [Analytical aspects of the estimation of energy dependence in oil-deficit countries]. *Problemy ekonomiky*, no. 1 (2013): 14-21.

Shydlovskiy, A. K. et al. *Enerhetychni resursy ta potoky* [Energy resources and flows]. Kyiv: Ukrainski entsyklopedychni znannia, 2003.

УДК 330:061.66:631.1

АГРАРНЕ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В ЗОНІ РИЗИКОВОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА: ПРИНЦИПИ ТА ПРІОРИТЕТИ РАЦІОНАЛІЗАЦІЇ

© 2017 ГОЛЯН В. А., САВЧУК В. В.

УДК 330:061.66:631.1

**Голян В. А., Савчук В. В. Аграрне природокористування в зоні ризикового землеробства:
принципи та пріоритети раціоналізації**

Розкрито сутність аграрного природокористування як важливої передумови сільськогосподарського виробництва в зоні ризикового землеробства (зона осушення, зона зрошення та гірські території). Виявлено проблемні моменти раціоналізації аграрного природокористування в зоні осушення у зв'язку зі структурними деформаціями сільськогосподарського виробництва. Визначено основні галузеві та інституціональні пріоритети аграрного природокористування в зоні осушення. Сформульовано принципи аграрного природокористування в зоні ризикового землеробства, які полягають у відновленні традиційної сільськогосподарської спеціалізації, дотриманні еколого-економічної збалансованості, забезпеченні адаптованості до міжнародних природоохоронних конвенцій, всебічній боротьбі із сільською бідністю, подоланні асиметричності інформації, збереженні продовольчої спрямованості сільськогосподарського виробництва, трансформації негативних екстерналій в позитивні.

Ключові слова: аграрне природокористування, раціоналізація, інвестиції, спеціалізація, осушені землі, сільська бідність, меліорація.

Рис.: 1. **Бібл.:** 8.

Голян Василь Анатолійович – доктор економічних наук, професор, директор Громадської організації «Європейський аналітичний центр» (вул. Ковельська, 1, Луцьк, 43000, Україна)

E-mail: golian_v@ukr.net

Савчук Владислав Вадимович – аспірант, ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України» (бульвар Тараса Шевченка, 60, Київ, 01032, Україна)

E-mail: admin@expertcentr.org

УДК 330:061.66:631.1

УДК 330:061.66:631.1

Голян В. А., Савчук В. В. Аграрное природопользование в зоне рискованного земледелия: принципы и приоритеты рационализации
Раскрыта сущность аграрного природопользования как важной предпосылки сельскохозяйственного производства в зоне рискованного земледелия (зона осушения, зона орошения и горные территории). Выявлены проблемные моменты рационализации аграрного природопользования в зоне осушения в связи со структурными деформациями сельскохозяйственного производства. Определены основные отраслевые и институциональные приоритеты аграрного природопользования в зоне осушения. Сформулированы принципы аграрного природопользования в зоне рискованного земледелия, которые заключаются в восстановлении традиционной сельскохозяйственной специализации, соблюдении эколого-экономической сбалансированности, обеспечении адаптированности к международным природоохранным конвенциям, всесторонней борьбе с сельской бедностью, преодолении асимметрии информации, сохранении продовольственной направленности сельскохозяйственного производства, трансформации негативных экстерналий в положительные.

Ключевые слова: аграрное природопользование, рационализация, инвестиции, специализация, осушенные земли, сельская бедность, мелiorация.

Рис.: 1. **Библ.:** 8.

Голян Василий Анатольевич – доктор экономических наук, профессор, директор Общественной организации «Европейский аналитический центр» (ул. Ковельская, 1, Луцк, 43000, Украина)

E-mail: golian_v@ukr.net

Савчук Владислав Вадимович – аспирант, ГУ «Институт экономики природопользования и устойчивого развития Национальной академии наук Украины» (бульвар Тараса Шевченка, 60, Киев, 01032, Украина)

E-mail: admin@expertcentr.org

Golyan V. A., Savchuk V. V. The Agrarian Natural Resource Use in the Area of Risky Farming: Principles and Priorities for Rationalization

The essence of agrarian natural resource use as an important prerequisite for agricultural production in the area of risky farming (drainage zone, irrigation zone, and mountainous areas) has been disclosed. The problem points of rationalizing the agrarian natural resource use in the drainage zone have been identified in relation to the structural deformations of agricultural production. The main sectoral and institutional priorities for agrarian natural resource use in the drainage zone have been determined. The principles of agrarian natural resource use in the area of risky farming have been formulated, consisting in the restoration of traditional agricultural specialization, maintaining the environmental-economic balance, ensuring the adaptability to international environmental conventions, comprehensively countering the rural poverty, overcoming the asymmetry in information, preserving the food orientation of agricultural production, and transforming negative externalities into positive effects.

Keywords: agrarian natural resource use, rationalization, investment, specialization, drainage lands, rural poverty, melioration.

Fig.: 1. **Bibl.:** 8.

Golyan Vasyl A. – D. Sc. (Economics), Professor, Director of the Public Organization "European Analytical Centre" (1 Kovelska Str., Lutsk, 43000, Ukraine)

E-mail: golian_v@ukr.net

Savchuk Vladyslav V. – Postgraduate Student, «Institute of Environmental Economics and Sustainable Development of the National Academy of Sciences of Ukraine» (60 Tarasa Shevchenka Blvd., Kyiv, 01032, Ukraine)

E-mail: admin@expertcentr.org